

УДК 378.147

С. С. ЧОРНА

кандидат педагогічних наук, доцент
Класичний приватний університет

САМОСТІЙНА РОБОТА З ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (НІМЕЦЬКОЇ) СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто особливості організації самостійної роботи студентів з другої іноземної мови на немовних спеціальностях, запропоновано можливості оптимізації процесу вивчення другої іноземної мови, зокрема шляхом удосконалення організації самостійної діяльності студентів.

Ключові слова: самостійна робота, друга іноземна мова, немовні спеціальності, методичне забезпечення, комп'ютерні технології.

На сучасному рівні викладання другої іноземної мови у ВНЗ самостійна робота є невід'ємною частиною навчального процесу й має на меті підготувати студентів до подальшої самоосвіти як засобу пошуку та набуття соціального досвіду, за допомогою якого майбутній фахівець зможе продовжити свою професійну підготовку.

Самостійна робота з другої іноземної мови студентів немовних спеціальностей є особливою формою самоосвіти. Вона має багатофункціональний характер і допомагає оволодіти другою іноземною мовою як необхідною професійною складовою сучасного спеціаліста, сприяє формуванню навичок автономного отримання знань та розвитку інформаційної культури [1].

За останні роки в структурі нових навчальних планів та програм скорочується кількість аудиторних занять, виділених на вивчення другої іноземної мови на немовних спеціальностях, та збільшується кількість годин для організації самостійної роботи студентів. При цьому зміст та обсяг програм не зазнали суттєвих змін. У зв'язку із цим виникає необхідність перебудови всього навчального процесу та пошуку нових форм і методів організації самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів завжди була в центрі уваги методистів, лінгвістів та педагогів, оскільки беззаперечним є той факт, що лише цей вид роботи сприяє покращенню умінь і навичок систематично отримувати знання й забезпечує можливість самовдосконалення професійного зростання та інтелектуального розвитку. Самостійна робота покращує мислення, креативність, уміння знаходити вирішення проблем, а також здатність застосовувати свої знання в абсолютно новому оточенні.

Найбільш вагомий внесок у формування навичок самостійної роботи студентів зробили Т. Андрющенко, О. Вишневський, М. Жинкін, І. Зимня, Н. Коряковцева, М. Ляховицький, Л. Панова, П. Підкасистий, С. Шатілов, Н. Шкляєва та ін. У методиці розглядають різні аспекти навчання самостійної роботи, цій темі присвячено багато праць вітчизняних та зарубіж-

них учених (Н. Андронкіна (2001), Н. Гальскова (2000), Л. Дедусь, А. Григорян (2015), Я. Жиргалова (2016), J. Reid (1988), M. Scheraga (1990), L. D. Latulippe (1992), L. Bates (1993), A. Hogue (1996), C. Tribble (1996), T. Hedge (1997), S. Langosch (1999), V. Evans (2000), G. King (2000) та ін.) [6, с. 77].

Водночас недостатньо дослідженою є проблема організації самостійної роботи під час навчання студентів немовних спеціальностей другої іноземної мови з урахуванням фаху студентів.

Мета статті – проаналізувати особливості організації самостійної роботи студентів з другої іноземної мови (німецької) на немовних спеціальностях.

У сучасній дидактичній і методичній літературі самостійну роботу розглядають як:

- засіб організації процесів навчального чи наукового пізнання студента [8, с. 123];
- вид чи форму навчальної діяльності, організованої без прямого керівництва викладача [7, с. 14];
- засіб залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності, засіб її логічної й психологічної організації [12, с. 78];
- метод навчання, під час здійснення якого студенти за завданням викладача та під його керівництвом самостійно вирішують пізнавальне завдання, демонструючи свої власні зусилля та активність [2, с. 17];
- метод неперервної освіти та одночасно засіб індивідуалізації процесу навчання у вигляді індивідуальної, групової, фронтальної навчальної діяльності, в основу якої покладено партнерський тип взаємодії викладача й студента, оскільки вона характеризується більшою активністю перебігу пізнавальних процесів і слугує засобом підвищення результативності навчання та підготовки студентів до самоосвіти [5, с. 68–69].

На нашу думку, самостійна робота найбільш точно визначена І. Зимньою, яка вважає, що виконання самостійної роботи вимагає досить високого рівня самосвідомості, рефлексивності, самодисципліни, особистої відповідальності й здійснюється студентом у найбільш раціональний з його погляду час, діяльність, процес і результати якої він контролює самостійно на основі зовнішнього опосередкованого системного керівництва викладача [3, с. 95].

Процес навчання іноземних мов можна поділити умовно на роботу в аудиторії на практичних заняттях та на самостійну роботу за завданням викладача. Обидві форми є досить ефективними й можуть бути використані на різних етапах навчання другої іноземної мови. Вони мають розвивати організаційні, інформативні, комунікативні, пізнавальні вміння студентів і сприяти підвищенню рівня володіння другою іноземною мовою. Форми самостійної роботи можуть бути різноманітними та спрямованими на поглиблений розвиток навичок, умінь читання, техніки перекладу фахового тексту, науково-дослідної роботи тощо. Вони містять прийоми навчальної

роботи, зокрема запам'ятовування матеріалу, роботу зі словником, використання аудіо- та відеоматеріалу [11].

Метою самостійної роботи з другої іноземної мови у немовному ВНЗ є формування навичок роботи з іншомовними фаховими джерелами інформації (читання, переклад, творче переосмислення інформації, її особистісна оцінка та наступне використання), а також формування навичок усного мовлення (говоріння та аудіювання). Практичне заняття є важливою формою процесу вивчення другої іноземної мови, де здійснюється безпосередня організація самостійної роботи студента, контроль викладача, а також взаємоконтроль і самоконтроль [11].

Викладач при організації самостійної роботи студентів має: формувати мотивацію до вивчення другої іноземної мови; розвивати у студентів навички самостійної роботи з читання, говоріння, аудіювання, письма; розвивати в студентів ефективну роботу з довідковою літературою та словниками (необхідно пояснити студентам основні принципи організації такої літератури, загальні принципи роботи з нею, загальну структуру довідкової літератури з різних галузей знань, які можуть бути потрібні студентам під час самостійної роботи); навчати студентів самостійно працювати з урахуванням сучасних інформаційних технологій.

Самостійна робота студента з вивчення другої іноземної мови також містить у собі заучування лексичних одиниць, оволодіння правилами словотворення та граматики, читання текстів уголос, відповідно до правил читання, формулювання запитань, відповіді до текстів, переклад рідною мовою (усний і письмовий). Розвиток навичок самостійної роботи з читання, говоріння, письма здійснюється на основі комунікативного підходу, з допомогою реальних мовних ситуацій, інтерв'ю з конкретними людьми, використання уривків з виступів, телефонних розмов тощо. Для розвитку навичок читання ефективними є, як показує практика, тексти невеликого обсягу та різного змісту (журнальні статті, інтерв'ю, уривки літературних творів, веб-сайти, рекламні статті, уривки з енциклопедій тощо). Завдання до цих текстів можуть бути різними.

1. Відповісти, "так" чи "ні".
2. Порівняти заголовки з абзацами.
3. Розмістити абзаци у логічній послідовності.
4. Знайти помилки в тексті.
5. Заповнити пропуски в тексті, відновлюючи інформацію.
6. Висловити особисте ставлення до прочитаного.
7. Визначити значення виділених слів [6, с. 80].

У сфері говоріння найкращим варіантом організації самостійної роботи є завдання на використання рольової гри та на підготовку до обговорення проблеми. Під час роботи з розвитку навичок самостійної роботи з письма можна використовувати такі завдання комунікативної спрямованості:

1. Написання приватного та офіційного (ділового) листа.
2. Опис події.

3. Написання рекламного тексту.
4. Розробка контенту для веб-сайту.
5. Підготовка інтерв'ю.

Виконання практичних порад і рекомендацій викладача щодо організації та змісту самостійної роботи дасть можливість студентові успішно оволодіти іноземною мовою [6].

Самостійна робота з другої іноземної мови передбачає також підготовку студентів до аудиторних занять та виконання завдань з відстроченим контролем, що конкретизується найчастіше в підготовці індивідуальних і групових завдань. Прикладом перспективного завдання на самостійну роботу з відстроченим контролем може бути підготовка до обговорення конкретної теми на базі раніше опрацьованого матеріалу [10].

Подібні завдання виконували студенти спеціальностей “Готельно-ресторанна справа” і “Туризм” (вони вивчають німецьку мову як другу іноземну мову). Студенти IV курсу виконали ряд завдань для вивчення тем зі спеціальності: “На митниці”, “Зіркова класифікація готелів”, “У готелі”, “Біля адміністратора”, “Обслуговування в готелі”, “Робота гіда”, “Організація екскурсій”, “Розвиток туризму”, “Зимові курорти”, “Екотуризм” тощо. Усі тексти за темами в цілому відповідають фаховій тематиці й пов'язані асоціативно, разом з тим тексти “індивідуалізовані” і являють собою змістовну й лінгвістичну підтримку для висловлювання кожного студента. На III курсі використовували тексти лінгвокраїнознавчого характеру, що дозволило розширити обсяг самостійної роботи студентів відповідно до їхніх індивідуальних здібностей. За темами “Німецькомовні країни”, “Федеральні землі Німеччини”, “Визначні міста Німеччини”, “Життя німецької молоді”, “Ліхтенштейн. Люксембург”, “Німецьке суспільство сьогодні”, “Свята у Німеччині”, “Розвиток туризму в Україні” робота передбачала такі дії: визначити тему тексту, виділити головну інформацію в тексті, скласти плани переказу текстів, реферувати тексти, за змістом текстів визначити й продемонструвати навчально-комунікативні ситуації. Тексти за обсягом різні, а за змістом відповідають індивідуальним інтересам і творчим здібностям студентів. Контроль самостійної роботи викладач проводив як на індивідуальних консультаціях, так і на аудиторних заняттях. Засобом індивідуального контролю, що забезпечує об'єктивність оцінки результатів самостійної роботи студентів, були тести.

Самостійна робота з другої іноземної мови вимагає певного методичного забезпечення, через яке здійснюється керування пізнавальною діяльністю студентів. Основним документом, що забезпечує це керування самостійною роботою й визначає її види та етапи, є робоча програма курсу навчальної дисципліни “Друга іноземна мова” з обґрунтованим поясненням того, що і в якому обсязі студенти повинні засвоїти в процесі самостійної роботи над запропонованим матеріалом.

На основі вимог робочої програми викладач має розробляти методичні вказівки з вивчення окремих розділів граматики, лексики або з вико-

нання комунікативних завдань із зазначенням вимог, які будуть пред'явлені до отриманих результатів. Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи з другої іноземної мови мають містити рекомендації щодо визначення обсягу роботи, пояснення мети й послідовності її виконання, перелік навчальних посібників і методичних розробок, опрацювання яких необхідно для виконання пропонованої самостійної роботи [10, с. 215].

Мета методичних вказівок з другої іноземної мови (німецької) – допомогти студентам оволодіти німецькою мовою на професійному рівні; навчити основ ділового спілкування в усній і письмовій формах у типових ситуаціях: подорож літаком та залізницею, знайомство та рекомендування, у готелі, телефонна розмова, ділова кореспонденція.

Завданням методичних вказівок є навчити студентів спеціальної лексики та сформувати практичні навички перекладу спеціальних фахових текстів; розвинути вміння й навички практичного володіння граматиною німецької мови для вільного використання її в спілкуванні; удосконалити навички вільного усного мовлення в діловому спілкуванні.

До кожної теми має бути подано лексичний матеріал і ряд лексикограматичних вправ. Усі тексти та діалоги однаковою мірою мають становити інтерес для розвитку навичок повного письмового перекладу, так і для читання й усного перекладу на слух з метою вдосконалення практики розуміння текстів та вироблення мовленнєвої інтуїції.

У сучасній методиці викладання другої іноземної мови перспективним є напрям організації самостійної роботи студентів з урахуванням сучасних інформаційних технологій у цілому та інтернет-технологій зокрема, що надає змогу робити процес формування іншомовної компетенції безперервним та мотивувати студентів до самостійного навчання [4].

Самостійна робота студентів за допомогою комп'ютерних технологій може бути організована у двох напрямках: аудиторна та позааудиторна. Аудиторна самостійна робота передбачає виконання завдань у мультимедійних класах під безпосереднім наглядом викладача. Позааудиторна самостійна робота передбачає виконання спеціально підготовлених завдань. Зазначена робота може бути поділена на два напрями: робота зі спеціально розробленими електронними завданнями, розміщеними на сайті навчального закладу та розробленими або підібраними безпосередньо у мережі Інтернет. Другий напрям роботи може мати два види роботи: самостійну роботу з електронними ресурсами та інтернет-комунікацію. Самостійна робота з електронними ресурсами уможливорює пошук, аналіз та опрацювання тематичного матеріалу. Інформація, представлена в мережі Інтернет, може бути використана в таких напрямках: відпрацювання лексичного та граматичного матеріалу за допомогою різноманітних сайтів, створення глосарію з використанням комп'ютерних програм-конкордансів, наявних в Інтернеті лексичних корпусів і різноманітних словників; поглиблення знань на тему за допомогою додаткових матеріалів та з метою розвитку навичок аудіювання, читання й письма [9].

Висновки. Таким чином, самостійна робота є однією з найбільш складних та ефективних форм навчальної діяльності, яка дозволяє студентам набувати вмінь та навичок практичного володіння другою іноземною мовою, самостійно орієнтуватись у потоці наукової та фахової інформації, а також розвиває здатність до самоосвіти й накопичення знань. І саме вона є головним резервом підвищення якості підготовки сучасних фахівців. Проте самостійна робота студентів може стати ефективною лише тоді, коли її організовує й контролює викладач і наявне необхідне матеріальне та методичне забезпечення.

Список використаної літератури

1. Андронкина Н. М. Проблемы обучения иноязычному общению в преподавании иностранного языка как специальности. *Обучение иностранным языкам в школе и вузе*. 2001. С. 150–160.
2. Жарова Л. В. Учить самостоятельности: книга для учителя. Москва : Просвещение, 1993. 205 с.
3. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку (на материале русского языка как иностранного). Москва : Русский язык, 1989. 210 с.
4. Иванова В. М. Самостоятельная работа студентов по иностранному языку в условиях неязыкового вуза. URL: http://www.rusnauka.com/4._svmn_2007/philologia/19468.doc.htm.
5. Иванова М. А. Формирование учебных умений студентов во внеаудиторной самостоятельной работе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Липецк, 2005. 244 с.
6. Книш Т. Організація самостійної роботи з іноземної мови студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. Вип. 1 (4). С. 76–81.
7. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : пособие для учителей. Москва : АРКТИ, 2002. 176 с.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат, 1975. 304 с.
9. Микитюк С. С. Самостійна робота студентів з іноземної мови в немовному ВНЗ. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4938/1/Mukutyk_41_44.pdf.
10. Михалёва Л. В. Организация самостоятельной работы студентов при коммуникативном обучении иностранному языку. URL: <http://journals.tsu.ru/uploads/import/787/files/277-215.pdf>.
11. Паньків О. Є. Деякі питання організації самостійної роботи студентів з іноземної мови у немовному ВНЗ. URL: <http://int-konf.org/konf112013/597-pankv-o-ye-deyak-pitannya-organizaciyi-samostynoyi-roboti-studentv-z-nozemnoyi-movi-u-nemovnovu-vnz.html>.
12. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование. Москва : Педагогика, 1980. 240 с.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2017.

Черная С. С. Самостоятельная работа по второму иностранному языку (немецкому) студентов неязыковых специальностей

В статье рассмотрены особенности организации самостоятельной работы студентов по второму иностранному языку на неязыковых специальностях, предложены возможности оптимизации процесса изучения второго иностранного языка, в

частности путем усовершенствования организации самостоятельной деятельности студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, второй иностранный язык, неязыковые специальности, методическое обеспечение, компьютерные технологии.

Chorna S. Non-Linguistic Students' Independent Work in Second Foreign Language (German)

The article deals with the peculiarities of organizing independent work of non-linguistic students in the second foreign language classes. It offers new ways to optimize the process of second foreign language learning, in particular, through improved organization of students' independent learning activities.

At the current level of the second foreign language teaching in universities, independent work is an integral part of the educational process which aims to prepare students for further self-education as a means of seeking and acquiring social experience which will allow future specialists to continue their professional training.

When organizing the independent work of students teachers should: build motivation to learn a second foreign language; develop students' ability to improve their reading, speaking, listening, writing skills independently; develop students' skills to efficiently work with reference literature and dictionaries; teach students to work independently using modern information technologies.

Independent work of students on the second foreign language learning includes memorizing lexical units, mastering word-building and grammar rules, reading texts aloud following pronunciation rules, making questions to the texts and answering them, translation into the students' native language (oral and written). In terms of speaking practice, the best options for students' independent work are tasks of participating in a role-play and preparing for a discussion of a problem.

Independent work in a second foreign language requires certain methodological support to manage students' cognitive activities. Based on the curriculum and academic program requirements, the teacher should develop methodological guidelines for individual mastering certain sections of grammar and vocabulary or carrying out communicative tasks. The guidelines must indicate the requirements to the results and assessment criteria.

Thus, independent work is one of the most complex and effective forms of educational activity which allows students to acquire the skills and abilities necessary to master a second foreign language in practice, familiarize with the scientific and professional information available and learn to find what they need, develop their skills in self-education and knowledge accumulation. However, independent work of students can only be effective when it is organized and controlled by a teacher and has all the necessary material and methodological support.

Key words: independent work, second foreign language, non-linguistic students, methodological support, information technologies.